

Особливою формою державної турботи про нужденних осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки а також потребують сторонньої допомоги є *опіка або піклування*.

Згідно з чинним законодавством України, опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки, тобто право на опіку або піклування мають особи зі статусом дитини, а також повнолітні особи, які потребують опіки або піклування внаслідок певних життєвих обставин.

Опіка встановлюється з метою захисту особистих і майнових прав та інтересів осіб, які не досягли 14 років (малолітні особи), та осіб віком від 14 до 18 років (неповнолітні особи), які внаслідок смерті батьків, хвороби батьків або позбавлення їх батьківських прав чи з інших причин залишились без батьківського піклування. У випадку встановлення опіки або піклування над малолітніми або неповнолітніми особами головною функцією є забезпечення належного виховання та захист їх особистих немайнових і майнових прав та інтересів. *Опіка та піклування* повнолітньої особи, яка за станом здоров'я не може самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки, встановлюється (оскільки йдеться про особу, яка сформована психологічно та інтелектуально і тому не потребує виховання), для забезпечення захисту особистих немайнових і майнових прав та інтересів цієї повнолітньої особи.

Поняття опіки та піклування розмежовується через особливе поєднання складних елементів або через особливий критерій.

Таким особливим поєднанням складних елементів

є стан

(фізичний або психологічний) повнолітньої фізичної особи та прийняте з урахуванням стану повнолітньої особи рішення уповноваженого державою органу (суду), що набрало законної сили. У випадку коли йдеться про встановлення опіки або піклування над особою, яка має статус дитини, тобто яка не досягла повноліття (18 років), таким особливим критерієм

є вік дитини, отже,

опіка встановлюється над дитиною, яка

не досягла чотирнадцяти років

, а піклування - над дитиною у віці

від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Опіка встановлюється над повнолітньою особою у тому випадку, якщо за рішенням суду вона була визнана недієздатною (внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними).

Над фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена, встановлюється піклування (суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище).

Встановлення опіки або піклування над особою, яка має статус дитини, відбувається у випадку якщо:

- батьки померли;
- невідомі;
- визнані в судовому порядку безвісно відсутніми або померлими;
- позбавлені судом батьківських прав або прийнято рішення про відібрання дитини і передачу її під опіку незалежно від того, позбавлені вони батьківських прав чи ні, оскільки перебування з ними небезпечне для життя дитини;
- визнані у встановленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними (психічно хворі, розумово відсталі або перебувають на тривалому стаціонарному лікуванні в лікувально-профілактичному закладі чи на державному утриманні в будинках-інтернатах);

- понад шість місяців не можуть займатись вихованням своїх дітей (засуджені до позбавлення волі на тривалий час за скоєння злочину, за станом здоров'я (інваліди 1 II групи) тощо);
- понад шість місяців не проживають разом з дитиною та без поважних причин не беруть участі в її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги та турботи;
- підкинули (залишили) дитину, і це підтверджено відповідними актами, складеними органами внутрішніх справ;
- відмовились від дітей в установленому законом порядку;
- виїхали на постійне місце проживання або на постійне місце роботи за кордон чи перебувають у довготривалому відрядженні;
- перебувають під слідством

Процедура встановлення опіки та піклування чітко регламентована чинним законодавством. Встановлення опіки та піклування здійснюється уповноваженими державою органами, правову основу діяльності яких становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, закони України "Про охорону дитинства" "Про попередження насильства в сім'ї" та інші нормативно-правові акти.

Відповідно до Цивільного кодексу органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад. Права та обов'язки органів, на які покладено здійснення опіки та піклування, щодо забезпечення прав та інтересів фізичних осіб, які потребують опіки та піклування, встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами.

Права та обов'язки опікунів і піклувальників щодо дитини:

- виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток, забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти;
- вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду;
- не перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини;
- вчиняти правочини від імені та в інтересах підопічного .

Не мають право вчиняти правочини від імені підопічного:

- відносно себе;
- відносно своїх близьких родичів;
- відносно осіб, яких вони одночасно представляють;
- дарування;
- поруку.

Слід зазначити, що опікуни та піклувальники несуть відповідальність за дії підопічних, якщо не доведуть, що шкода виникла не з їх вини.

Припинення та скасування опіки і піклування.

Припиняється опіка у разі:

- передачі малолітньої особи батькам (усиновлювачам);
- досягнення підопічним чотирнадцяти років. У цьому випадку особа, яка здійснювала обов'язки опікуна, стає піклувальником без спеціального рішення щодо цього;
- поновлення особи у дієздатності;

Припинення піклування у разі:

- досягнення фізичною особою повноліття;
- досягнення фізичною особою повноліття;
- реєстрації шлюбу неповнолітньої особи;
- надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;

- поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена.

Звільнення опікуна та піклувальника здійснюється:

– за заявою особи, щодо звільнення її від повноважень (заява розглядається судом або органом опіки та піклування);

– за заявою особи, над якою встановлено піклування (розглядається судом або органом опіки та піклування);

– за заявою органу опіки та піклування (суд може звільнити особу від наданих повноважень у разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту).

Відділ «Міжгірське бюро правової допомоги»